

TOTALITA BEZ TOTALITY

ÚSTR si slíbil, jak bude zkoumat minulost

□ MAREK ŠVEHLA

Spor o minulost zase na chvíli ožil. Rada Ústavu pro studium totalitních režimů schválila koncem minulého měsíce vědeckou koncepci této instituce a od kritiků současného vedení se objevily první protesty. Jejich čelný reprezentant, místopředseda rebelujících odborů ÚSTR, Miroslav Vodrážka v Lidových novinách upozornil, že v koncepci chybí pojem „totalitní režim“. Jde podle něj o důkaz, že „skrytí revizionisté“ z nového vedení ústavu se podřizují objednavce sociální demokracie a komunistické strany. Skutečně tedy zašla situace v důležité instituci tak daleko?

Muži s posláním

Oprašme napřed už poněkud starší spor o pojem „totalitní“. Do důležité Rady ÚSTR, která volí vedení, schvaluje rozpočet a koncepční materiály, přišli před dvěma a půl roku dva známí exponenti české levice – bývalý poradce premiéra Špidly Lukáš Jelínek a člen zelených Michal Uhl.

Hlavně druhý z obou mužů začal brzy prohlašovat, že zaměření ústavu se musí změnit. Místo zkoumání zločinné povahy komunismu a nacismu by měli historici napřed zjistit, zda skutečně o zločinnou povahu šlo, prohlašoval Uhl a horoval, aby se na předlistopadovém režimu mnohem více zkoumala takzvaná každodennost obyčejného člověka, třeba odboářské rekreace. To samozřejmě není samoučelné, jde o promyšlený plán: Uhlovi a podobným příznivcům levice v Česku vadí ostrakizace komunistů, jež je spojená s plošnou kritikou bývalého režimu, a doufají, že historici přijdou i na pozitivní rysy totality. Tím by podle Uhlových představ mohlo dojít i k částečné rehabilitaci komunistické strany a její průchodnější účasti na levicové vládě.

Oponenty pak Uhl nejvíc zvedl ze židle svým požadavkem, aby se přestalo komunistu říkat „totalitní režim“. Minimálně od šedesátých let už podle jeho vědomostí o žádné nou totalitu nešlo.

Do vedení ústavu zkrátka v podobě Uhla přešel aktivní politik, který vypadal, že si chce prosadit své ideologické touhy. Navíc fakt, že u Jelínka i Uhla vzhledem k jejich jiné než historií se zabývající profesi a ne zrovna významné společenské reputaci vzniklo podezření, že je sociální demokracie dosadila do orgánu pro dohled nad ÚSTR s posláním tuhle instituci umrtvit.

Místo i pro Čuňase

Nelze vyloučit, že Vodrážka jako insider má dobrou intuici a vynechání pojmu „totalitní“ je výrazem Uhlova dílčího vítězství.

I ZAUJATÝ PŘÍSTUP MŮŽE NĚST DOBRÉ VÝSLEDKY.

To by ústavu a jeho posláním neprospělo, zvláště pokud by šlo o předzvěst posunu k výzkumu Uhlím vysněného „všedního dne“. ÚSTR totiž není běžná vědecká instituce. Vznikl rozhodnutím parlamentu a jeho hlavní cíl má být popsat represivní povahu nacismu a komunismu, aby se ztlížilo jejich možné opakování.

Pohled na dnešní činnost ústavu ale nenasvědčuje, že by se černé vize pravice, hojně ventilované právě v čase nástupu Michala Uhla, výrazněji potvrzovaly. Někteří politici z ODS a TOP 09 prohlašovali,

že sociální demokracie chce ÚSTR úplně zrušit. Jiní předpovídali, že jej finančně oseká, vymění zaměstnance, ochromí výzkum, který levici nevyhovuje, hlavně práci s archivy StB.

Nic z toho se však zatím otevřeně neprojevuje. ÚSTR funguje, plán jeho činnosti nevykazuje zásadní změny, byť možná i díky tomu, že dobíhají starší projekty. Archivy jsou stále přístupné víc než v jiných postkomunistických zemích. Instituce personálně posiluje, funguje v ní důstojně složená vědecká rada, jejímž předsedou je uznávaný německý historik Detlef Brandes. Za chválu stojí i fakt, že rada ústavu uveřejňuje na webu zvukové záznamy ze svých několikahodinových porad.

Kritizovaná vědecká koncepce pak působí jako běžný materiál, který ústavu nebrání ve výzkumu toho, co chce víc pravice (represe totality), ani nesměruje k tomu, co chce víc levice (hlavně ne represí). Při jejím schvalování se členové rady dohadovali nad banálními úkoly, třeba že historici mají brát v úvahu dobové souvislosti nebo že mají být nestranní. Schválený rámec je ale jinak celkem normální čtení.

Nicméně výhrady lze vznést – třeba k urputnému trvání na „vědeckosti“ práce historiků. Samozřejmě, ať historici pracují podle akademických metodik. Velmi platným zaměstnancem ÚSTR ale může být třeba i František Stárek alias Čuňas, veterán undergroundu a politický vězeň, který bádá se značně osobním zaujetím. I díky tomuto jeho známému „nevědeckému“ nasazení toho dnes o perzekuci mániček i jejich „všedním dni“ víme víc než o mnohých tématech nechaných na pospas metodicky vzorné vědě. ■

 WWW.RESPEKT.CZ/AUDIO

POZOR, ÚSPĚCH

Drahé summity s bezzubými deklaracemi jsou přínosné a potřebné

□ TOMÁŠ LINDNER

Druhá půlka roku 2015 je dobou velkých konferencí a slova šéfů globálních organizací dávají tušit, že to budou také měsíce patetických prohlášení. „Je to nejdůležitější rok v dějinách OSN,“ prohlásil generální tajemník světové organizace Pan Ki-mun. „Letošní rok je pro naši generaci jedineč-

nou příležitostí, jak se zasloužit o rozvoj lidstva,“ doplnila ho Christine Lagardeová, šéfka Mezinárodního měnového fondu.

Její slova míří ke třem globálním summitům s obrovským cílem – dát lidstvu vizi na příštích deset patnáct let. První z konferencí, týkající se boje s chudobou, proběhla

minulý týden v etiopské Addis Abebě. Následovat bude v září summit v New Yorku, kde státníci podepíší seznam cílů, kterých by lidstvo mělo dosáhnout do roku 2030. Rok summitů skončí v prosinci v Paříži, kde má vzniknout společná strategie boje s globálním oteplováním.

A teď kvalitu

Pokusy o správu planety, v zahraničí známé pod pojmem „global governance“, v Česku nedostávají mnoho pozornosti. Na skepticky smýšlející Čechy působí jako drahý slet, ze kterého vzejdou velká slova a žádné činy. Náš malý zájem byl ostatně vidět i v Addis Abebě – mezi více než sto ministry z celého světa nebyl žádný český. V české delegaci dokonce chyběl zástupce ministerstva financí, ačkoli tématem jednání bylo financování boje s chudobou a zvláště snaha omezit daňové úniky, tedy deklarovaný cíl Andreje Babiše.

Skeptici by si však mohli poslechnout příběh posledních velkých cílů, které lidstvu vytyčil summit OSN na počátku tisíciletí. Tehdy se dvě stovky státníků dohodly na osmi ambiciózních cílech v boji s chudobou: počet chudých měl být proti roku 1990 snížen na polovinu, dětská úmrtnost o dvě třetiny. Směřovaly k roku 2015 a letošní bilance nevypadá špatně, zvláště když byla laťka úmyslně položená vysoko.

Je jasné, že v chudých a těžko dostupných zemích musíme většinu dat brát s jis-

tou rezervou. Nejlepší statistiky, které má lidstvo po ruce, však ukazují řadu úspěchů. Extrémně chudých, tedy lidí s denním příjmem pod 1,25 dolaru, byly ještě v roce 1999 skoro dvě miliardy – nyní jejich počet klesl na zhruba 800 milionů. Mateřská úmrtnost klesla na polovinu, to samé dětská úmrtnost, dvě miliardy lidí získaly přístup k pitné vodě a podíl dětí, které chodí na základní školu, například v Africe stoupl ze 60 na 80 procent. Osm milionů nemocných AIDS má přístup k antiretrovirálním lékům, což před patnácti lety vypadalo jako sci-fi. A ve výčtu statistických pokroků by šlo pokračovat.

Čísla zkrátka říkají, že snahy o boj s chudobou mají smysl, že pozitivní zprávy v dnešním světě opravdu existují. Teoretické cíle OSN k tomu přispěly – určily agendu, základní osu, kolem níž se v minulých patnácti letech orientovalo snažení afrických, asijských, latinskoamerických vlád, zahraničních i domácích neziskových organizací, západních nadací.

Samozřejmě, objevily se také nové problémy. Podařilo se sice dostat africké děti

do základních škol, ale vzhledem k nedostatku učitelů se nyní tísní v učebnách, kvalita výuky je mizerná a v životě jim příliš nepomůže. Důraz na kvalitu výuky se teď ale stává novou prioritou poté, co byl základní problém překonán.

Překonat rozdělení

Podobně se ukázalo, že chudoba nejvíce klesala v zemích, kde taktovku udávala jakž takž fungující místní vláda, jakkoli často diktátorská. Jak ukazuje článek na str. 22–23, tak i proto se na konferenci o financování boje s chudobou v Addis Abebě méně než v minulosti hovořilo o pomoci bohatých zemí. V centru zájmu leželo posílení kapacit rozvojových zemí, například při výběru daní, a úloha soukromého byznysu.

Summit, který nás nyní čeká v září v New Yorku, bude chtít dokonce překonat rozdělení na bohaté dávající a chudé přijímající země. Cíle do roku 2030 budou tentokrát stanovené pro všechny, i pro nás bohaté. ■

 WWW.RESPEKT.CZ/AUDIO

HAMÁČEK A PANÁČEK

Čeští politici se zvolna propíjejí k pravdomluvnosti

□ PETR TŘEŠŇÁK

Vidět politika, jak se mu před kamerami plete jazyk, je samozřejmě mrzuté. Pít v pracovní době u nás zakazuje zákoník práce, volený zástupce tím dává veřejnosti špatný příklad. A samotný fakt, že si dovolí v podroušeném stavu řídit Poslaneckou sněmovnu, tak jako nedávno její předseda Jan Hamáček, ukazuje, jak nebezpečně ležérní mají zdejší politici vztah k alkoholu.

Opilecké výstupy mužů moci mají ovšem ještě jeden trpký rozměr: vytáčky a zapírání. Jan Kavan, který kdysi ve Sněmovní ulici naboural při vyjíždění jiné zaparkované auto, policistům tvrdil, že za odér v jeho voze může francovka, kterou si krátce předtím namazal záda. Prezident Miloš Zeman svoji klikatou cestu ke korunovačním klenotům zase zdůvodňoval virózou a vysokou horečkou.

V poslední době se reflexe opilosti přece jen zlepšuje. Miroslav Kalousek, který ve večerních hodinách poskytl hůře artikulovaný telefonický rozhovor televizi, se druhý den k hladince přiznal a omluvil se. A Jan Hamáček, jenž – jak bylo řečeno – řídil v podroušeném stavu schůzi sněmovny, šel ještě dál. Kromě omluvy slíbil, že se nic podobného nebude opakovat, a jako důkaz pokání poslal deset tisíc korun hospici.

Radost nad čestným postojem kalí jen jeden detail: oba pijaní zpytující svědomí

tvrdili, že se do politováníhodného stavu dostali konzumací dvou sklínek kořalky. Každý zkušenější politický reportér přitom ví, že pan Kalousek umí podobné množství spořádat ještě před zapnutím diktafonu a na jeho kondici to nemá viditelný vliv. Hamáčkovu výdrž ještě tolik neznáme, i když ale připustíme podíl léků na bolavá záda, na televizním záznamu předseda stejně vypadá, že oné slivovice

bylo víc. „Možná jsem je vypil rychle po sobě, už si přesně nepamatuji,“ reaguje Hamáček na otázku, zda ony „panáky“ byly opravdu jen dva.

V čase, kdy jejich bývalý kolega Rath chycený s miliony v krabici předvádí už několikátý měsíc před soudem ty nejtrapnější myslitelné vytáčky a svádí vinu na jiné, zkrátka v člověku roste poptávka po politických reprezentantech, kteří se ke svým selháním dokážou postavit čelem a pravdivě. Odpouštíme

namazaným politikům, že pro jednu zapomněli na zprávy Světové zdravotnické organizace o nebezpečnosti alkoholu a důležitosti pozitivních veřejných vzorů. Ale nemuseli by se chovat jako vyplašení teenageři, kteří po návratu z hospody na matčin dotaz vydělí svou večerní konzumaci pěti. ■

 WWW.RESPEKT.CZ/AUDIO